

соотнесенности субъектов, которые могут не иметь между собой фактических контактов. Дополнительными формальными признаками данной реляционности служат родовые качества индивида, его принадлежность к глобальному сообществу или к определенной культуре, нации, этносу, большинство представителей которых никогда не вступают в непосредственные взаимодействия или находятся в сконструированной, «воображаемой» (Б. Андерсон) социальной среде. Этот подход отличается от классической веберовской трактовки социального как только намеренного, сознательного действия, ориентированного на других людей. По мнению социологов-экзистенциалистов, такая классическая трактовка не дает ответ на вопрос об онтологическом статусе социальных явлений вне субъективной активности или в периоды их пассивного, фоновое состояние. Нельзя сказать, что в экзистенциальной социологии сложнейшая проблема социальной целостности/дискретности полностью разрешена. Но через понятие экзистенциального она переносится в центр теоретического и эмпирического анализа, опираясь на предварительный тезис о мнемонических основаниях существования социокультурной реальности, включающих в себя как материальные, так и психические ресурсы сохранения, воспроизводства и передачи информации.

Можно заключить, что с учетом комплексности понятия экзистенциального в социологии, необходима, прежде всего, фиксация его базового значения, а также уточнение содержания производных смысловых оттенков при их использовании. В целом же, переход от традиционных понятий общества, социальной системы и социального действия к понятию социальной экзистенции раскрывает необходимость возврата социологии к онтологической проблематике и к вопросам конкретного существования социальных процессов и явлений.

СОЦІАЛЬНЕ САМОПОЧУТТЯ У ВІЗІЇ СОЦІКУЛЬТУРНОГО ТА СОЦІОПСИХОЛОГІЧНОГО ПІДХОДІВ

Суська Ольга Олександрівна

кандидат філологічних наук, доцент кафедри зв'язків з громадськістю
факультету соціальних наук і соціальних технологій
Національного університету «Києво-Могилянська Академія»

Проблематика соціального самопочуття носить межовий характер і розглядається як в соціології, так і в соціальній психології. Багато наукових досліджень, присвячених вимірам соціальної напруженості в суспільстві, тою чи іншою мірою звертають увагу на показники «інтегрального індексу соціального самопочуття» [8]. Проблеми соціальної ідентифікації в соціокультурному середовищі тісно пов'язані із станом стабільності // нестабільності суспільства; адже «групова ідентичність» формується через «відповідність поведінки людини інституціональним вимогам та через їхню реакцію» [1, с. 241]. Якщо розуміти витoki соціального самопочуття саме через самоідентифікацію особи в соціокультурному середовищі, на перший план виходить проблема впливу інформаційних потоків на формування та проектування власного інформаційного поля та картини світу в цілому.

Паралельно з активними дослідженнями особистісної і соціальної ідентичності та впливів соціального середовища і стану суспільства на механізми ідентифікації (Е. Гіденс, І. Гофман, Дж. Мід, С. Московічі, Т. Парсонс, ін.), сучасна соціологічна наука використовує не тільки класичне, а й постнекласичне її розуміння як певної «ідентифікаційної матриці» (С. Московічі). Соціально-психологічний підхід акцентує цілісність і системність ідентичності особистості, пов'язані не тільки з набором ролей та соціальних статусів, а й із змінами соціальної ситуації, на які особа може відреагувати різними вчинками, що віддзеркалюватимуться трансформаціями поведінкових конфігурацій (В. О. Васютинський, К. В. Коростеліна, Л. Е. Орбан-Лембрик).

Послаблення відчуття захищеності та ситуація самоідентифікаційної невизначеності погіршує стан соціального самопочуття (М. М. Слюсаревський); це явище притаманне особливо нестабільним суспільствам, воно з високою ймовірністю спричиняє до соціальної напруженості як «психічного стану соціуму, який являє собою складну, як правило доволі тривалу в часі реакцію на будь-які екстремальні впливи», які породжують істотні «порушення динамічної рівноваги індивідуальних і надіндивідуальних елементів психосоціальної структури та/або сприймається соціальними об'єктами як загроза основам їхньої життєдіяльності чи світогляду» [4, с. 173].

Соціальне самопочуття тісно пов'язане й з ідентифікаторами рівності // нерівності, що відтворюється також і у варіантах тлумачень «справедливості // несправедливості». І саме останньому явищу соціологами приділяється порівняно набагато більше уваги (особливо щодо проявів несправедливості та нерівності в кризових суспільствах), що перейшовши перетин XX і XXI століть не тільки не зменшило своєї ваги і поширеності, але й прикувало до себе увагу і соціологів, і соціальних психологів. Навіть методологія контент-аналітичних досліджень дозволяє ущільнити й уточнити бачення нерівностей (Н.В.Костенко). Вплив

медіакомунікативного середовища на соціальне самопочуття визнається одним із домінуючих факторів (Є. І. Головаха, О. Г. Злобіна, Л. А. Найдюнова, О. С. Резник, О. О. Суська). В аналітичній традиції соціології медіакомунікацій цілком припустимо розглядати медіавплив з точки зору перспектив кожної складової комунікативного акту: соціального продюсера (інституціональний комунікатор, політичні еліти, ділові кола або журналісти); змісту дискурсу, тих соціальних знань та культури, що він відбиває; й нарешті, аудиторії, у вимірах її соціальної структури (складу) та повсякденності (режимів споживання медіапродукції). Кожна з вказаних вище складових передбачає решту, оскільки «онтологічне масова комунікація й полягає в їхньому явному або латентному зчепленні та взаємозв'язку. Визнання автономності та відокремленості побутування цих структур такого взаємозв'язку не руйнує, а демонстративна ідіосинкразія або байдужість один до одного — всього-навсього зворотний бік їх співвідносності» [3, с. 11].

Ідеєю рівноспроможності, яку забезпечує респонденту соціолог, просякнуті вибіркові дослідження. Навіть поляризація думок навколо медіа не призвела до того, щоб у будь-якій науковій спільноті, дотичній до вивчення проблем медіакомунікативного простору, виникла думка провести певну демаркацію, наприклад між читачами газет та глядачами телебачення. Головною метою існування інформаційного простору (особливо з моменту визнання його глобальності) є також рівність доступу до нього всіх типів і верств населення. Тут дефініції лежать лише в економіко-технічній площині (наприклад, відсутність ретранслятора теле- або радіосигналу або Інтернету). Попри об'єктивні причини звуження користування пресою, соціологи мас-медій продовжують вивчати їхню аудиторію, виходячи знову-таки з ідей рівноспроможності та свободи вибору джерел інформації, таким чином фіксується, що «протягом останніх двох десятиліть тримаються на перших місцях: «Сільські вісті», «Факты и комментарии», «Сегодня», «Україна молода», «Голос України», «Дзеркало тижня», районні, обласні і міські газети, але найвищий відсоток за останнє десятиліття належить тим, хто «упродовж останніх 7 днів не читали ніяких газет» (від 14,9% у 2005 році – до 38, 4% у 2012р.» [7, с. 636-637]. Переважно під впливом електронних медіа формується той «образ суспільства», що впливає суттєво на показники соціального самопочуття, зсуваючи ці показники в бік негативу. Поступово набуття «критичної маси» від непродуманих дій влади, що «мають особливо дезінтегруючі та руйнівні наслідки під час кризи» [5, с. 29], спричиняє посилення негативного сприймання оточуючого світу, погіршує загальну картину соціального самопочуття (див. табл. 1) [8].

Таблиця 1.

Інтегральний індекс соціального самопочуття, 1996-2016, (N=1800)

	1996	1998	2000	2002	2004	2006	2008	2010	2012	2014	2016
ІСС – 20	35,1	33,7	34,8	34,8	37,3	38,3	39,4	38,6	37,4	39,4	38,9

Ймовірність виникнення нових «інформаційних» нерівностей у зв'язку з викликами гібридної агресії, насамперед поширюється через простір мас-медіа, породжуючи нові форми та «ре-конфігурації» глобально-регіональних залежностей. Будь-яке відчуття тиску порушує баланс рівності і породжує нерівність, збільшує соціальні ризики. Ю. Мостова у відомому інтерв'ю (від 25 травня поточного року) зауважує, що «пропаганда працює тоді, коли держава визначається із своєю метою. Воно несе цю мету в маси. А коли цілі влади гібридні, то ні про яку пропаганду мови бути взагалі не може» [2]. У висновку підкреслимо, що посилення негативних настроїв та напруженості тісно пов'язані із загальними показниками соціального самопочуття, які мають соціально-психологічну та соціально-вчинкову природу. Соціокультурне тло, до якого входить і контент мас-медійного простору підсилюють ті настрої та знижують загальні позитивні уявлення в разі гібридності впливів та невизначеності цілей державотворення та існування спільнот.

ЛІТЕРАТУРА: 1. Блинова О. Є. Соціальні стереотипи та ідентичність: особливості взаємозв'язку / О. Є. Блинова // Проблеми політичної психології: зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. – К.: Міленіум, 2014. – Вип. 1 (15). – С.238-247. 2. Мостовая Ю. Інтерв'ю 25 мая 2017г. [Електронний ресурс] / Юлия Мостовая. –Режим доступа: <http://detector.media/community/article/126307/2017-05-25-yuliya-mostovaya-zhurnalisty-jeto-gazvedchiki> 3. Костенко Н. В., Іванов В. Ф. Досвід контент-аналізу: Моделі та практики: Монографія. К.: Центр вільної преси, — 2003. — 200 с. 4. Слюсаревський М. М. «Ми» і «Я» в сучасному світі. Вибрані твори / М. М.Слюсаревський. – К.: Міленіум, 2009. – 340 с. 5. Суська О. А. Справедливість и солидарность как научные категории и социальные практики / О. А. Суськая // Проблеми розвитку соціологічної теорії: Матеріали X Всеукр. наук.-практ. конференції «Проблеми розвитку соціологічної теорії: Теорії солідарності та конфлікту в поясненні сучасних суспільних процесів, 21-22 травня 2015 року (м. Київ) / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка [під заг. ред. Куценко О. Д., Судакова В. І. та ін.] – К.: Логос, 2015. – С. 127-130. 6. Суська О. О. Трансформації комунікативних взаємин у світлі нових підходів до вивчення змін в мас-медійному просторі / О. О. Суська // Проблеми політичної психології: зб. наук. праць / Асоціація політичних психологів України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України. – К.: Міленіум, 2014. – Вип. 1 (15). – С.313-323. 7. Українське суспільство 1992-2012. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг / За ред. д.ек.н. В. Ворони, д.соц.н. М. Шульги. – К.: Інститут соціології НАН України, 2012. – 660 с. 8. Українське суспільство: Моніторинг соціальних змін: Вип. 3 (17). / За ред. д.ек.н. В. Ворони, д.соц.н. М. Шульги. Вип. 3 (17). – К.: Інститут соціології НАНУ, 2016. – 546 с.